

Народні думи

Дума

- Думи — ліро-епічні твори української усної словесності про події з життя козаків XVI—XVIII століть. Дума (козацька дума) — жанр суто українського речитативного народного та героїчного ліро-епосу, який виконували мандрівні співці-музики: кобзарі, бандуристи, лірники в Центральній і Північній Україні

Історія дослідження

- Найдавніші записи
- Найдавніша згадка про думи є в хроніці («Аннали», 1587) польського історика Станіслава Сарницького.
- Перший відомий запис думи датується 10 січня 1684 р. Це — твір «Козак Голота».

- В рукописному збірнику Кондрацького, віднайдену в архіві Ягеллонського університету в Кракові, зафіксовано чотири зразки дум з Волині. Цей збірник був виявлений і опублікований академіком Возняком у 1928 році.

- У теперішній час збереглися лише згадки про думи XVI століття в різних письмових джерелах, але жодного повного тексту на сьогодні немає. З анналів Сарницького довідуємося, що українці співали думи вже на початку XVI ст. думи про героїчну смерть братів Струсів, однак, на превеликий жаль, цей літописець не вніс до анналів жодного рядка цієї

- Успішнішим щодо даних, які збереглися про думи, є XVII століття. Зокрема, у рукописному збірнику Кондрацького збереглося аж чотири зразки української думової творчості: «Козак Нетяга», «Смерть Корецького» і два зразки жартівливих пародій на думи.

Початок 19 століття

- У 1805 р. В. Ломиківський записав 13 дум від невідомого кобзаря, але вони не були опубліковані.

- Ще до того була відома рукописна збірка дум «Повести малороссийские числом 16. Списаны из уст сліпця Івана, лучшего рапсодия, которого застал я в Малороссии в начале 19 века», складена на Миргородщині, яка відноситься до кінця 18 — поч. 19 ст., і містить 13 текстів.

- Ще остаточно не встановлено, хто зібрав і склав першу рукописну збірку українських дум, є припущення, що це був Василь Ломиковський, поміщик с. Панасівки на Миргородщині — великий книголюб і знавець народної творчості.

- Хоч цей збірник був відомий записувачам і дослідникам фольклору, бо поширювався у багатьох рукописних варіантах, але вперше його опублікував [Павло Житецький](#) [1892](#) року в журналі [«Киевская старина»](#), а у [1893](#) році видав окремою книжкою.

- У 1814 році збиранням дум на Полтавщині займався князь Микола Цертелєв. Він видав свої записи в Петербурзі окремою книжечкою під заголовком «Опыт собрания старинных малороссийских песен» у 1819 р., куди увійшло 9 дум і 1 пісня.

- Саме цій книжечці судилося стати першою ластівкою українських фольклорних видань та публікацій цього жанру. У передмові до неї Цертелєв написав, що збирати українські пісні його спонукало бажання знайти українську, «Іліаду» або щось подібне.

- І він побачив, що український народ також здатний до великого творчого злету, про що свідчать його пісні, які є уламками великого епосу.
- Романтизм
- З того часу поетичний епос України привертав увагу багатьох науковців. Особливо в епоху романтизму (І половина 19 ст.).

- Найвизначнішими виданнями дум I половини 19 ст. були шість випусків «Запорожской старины» (1833–1838) Ізмаїла Срезневського, збірка Платона Лукашевича «Малороссийские и червонорусские народные думы и песни» (1836), збірники Михайла Максимовича «Украинские народные песни» (1834) і «Сборник украинских песен»

- Остання з названих книг мала особливо велике значення. У ній було чітко з'ясовано ознаки жанру думи і надруковано усі відомі на той час думи — загалом 20 сюжетів, значна частина яких була подана в нових, досі невідомих варіантах.

- Новий етап дослідження дум почався у 50-х роках 19 ст., коли з'явилися не тільки тексти дум, а й описи кобзарського середовища, в якому вони побутували.

- Дуже важливе значення для української фольклористики мала збірка пісень у записах поета-романтика Амвросія Метлинського — «Народные южнорусские песни» (К.. 1854), де крім дум, подаються короткі коментарі і відомості про виконавців.

- Подібною до неї була двотомна праця Пантелеймона Куліша «Записки о Южной Руси» (Т. 1, 1856; Т. 2, 1857). Тут публікація епічних творів здійснювалася за новим принципом — у тісному зв'язку із побутом та життям їх носіїв.

- Зокрема, тексти дум розташовувалися за репертуаром кобзарів, подавалася біографія і характеристика кожного з них, портрети, описувалася манера виконання дум.

- У 1856 р. Микола Маркевич видав у Києві збірник «Южно-руські пісні з голосами», де була вміщена дума «Проводи козака» і музичний супровід до неї. Це вважається першою публікацією мелодії дум.